

NORGES HØYESTERETT

Den 8. oktober 2009 avsa Høyesterett dom i

HR-2009-01931-A, (sak nr. 2009/213), sivil sak, anke over dom,

I.

Dag Vilnes

(advokat Eivind Ludvigsen – til prøve)

mot

Staten v/Arbeids- og
inkluderingsdepartementet

(Regjeringsadvokaten
v/advokat Christian H. P. Reusch)

(Rettslig medhjelper:
Regjeringsadvokaten
v/advokat Anne Cathrine Haug)

II.

Åsbjørn Jørgensen
Angus Gunnar Kleppe
Magn Håkon Muledal

(advokat Tom Sørum – til prøve)

OffshoreDykkerUnionen (partshjelper)

(advokat Erik Johnsrud)

IndustriEnergi (partshjelper)

(advokat Eyvind Mossige)

mot

Staten v/Arbeids- og
inkluderingsdepartementet

(Regjeringsadvokaten
v/advokat Christian H. P. Reusch)

(Rettslig medhjelper:
Regjeringsadvokaten
v/advokat Anne Cathrine Haug)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Møse**: Saken gjelder fire dykkes krav mot staten om erstatning for skade ved dykking i Nordsjøen i den såkalte pionertiden i petroleumsvirksomheten, fra rundt 1965

til 1990. Grunnlaget for søksmålet er Direktoratet for arbeidstilsynet og senere Oljedirektoratets tilsyn med dykking, samt statens samlede engasjement i petroleumsvirksomheten.

- (2) Sakens bakgrunn kan sammenfattes slik:
- (3) Etter vedtakelsen av kontinentalsokkelkonvensjonen 29. april 1958, proklamerte regjeringen ved kgl.res. 31. mai 1963 norsk statshøyhet over havbunnen og undergrunnen utenfor Norge. Dette ble fulgt opp ved lov 21. juni 1963 om utforskning og utnyttelse av undersjøiske naturforekomster (kontinentalsokkelloven). Boring i Nordsjøen begynte i juni 1966.
- (4) Dykking skjedde dels innaskjærs, f.eks. ved bygging og utrustning av betongplattformer, og ble da gjerne utført fra lektere eller mindre båter med nødvendig utstyr. Ute i Nordsjøen foregikk dykkingen de første årene ikke på store dyp. Dybdeforholdene rundt Ekofisk og Statfjord var henholdsvis ca. 70 og 150 meter. Dykkingen skjedde først fra oljerigger, supplybåter, boreskip eller rørleggingsfartøy. Fra midten av 1970-årene ble det tatt i bruk spesialbygde dykkefartøyer som kunne operere uansett værforhold. De ble etter hvert det vanligste utgangspunkt for dykking i havet.
- (5) Frem til 1. april 1978 var det Arbeidstilsynet som førte tilsyn og gav tillatelse til dykking. Deretter overtok Oljedirektoratet.
- (6) Partene er enige om at mellom 350 og 400 personer med varig tilknytning til Norge deltok i petroleumsrelatert dykking i pionertiden. Etter hvert ble det kjent at mange av dem hadde fått helsemessige plager. Langtidsstudier utført ved Universitetet i Bergen, Norsk Undervannsteknologisk Senter og Haukeland sykehus viste mulige sammenhenger mellom dykking og skader på sentralnervesystemet. Samtidig syntes gjeldende kompensasjonsordninger bare i begrenset grad å fange opp nordsjødykkernes situasjon. Kommunaldepartementet oppnevnte derfor et utvalg (Krombergutvalget), som 2. november 1993 fremla sin rapport med forslag. Departementet etablerte senere et diskusjonsforum (Habberstadutvalget) for å følge opp og koordinere utvalgets anbefalinger.
- (7) I et høringsnotat 27. november 2000 foreslo Sosial- og helsedepartementet at dykkere med varig helsesvikt skulle gis en engangskompensasjon på inntil kr 200 000. Samtidig presiserte departementet at staten ikke kunne ansees for å ha opptrådt lovstridig eller kritikkverdig ut fra den kunnskap som forelå da dykkingen fant sted.
- (8) I Stortinget ble det i 1999 stilt skriftlige spørsmål til sosialministeren om pionerdykkernes situasjon, og to representanter foreslo i april 2000 at det burde opprettes en granskningskommisjon, jf. Dokument nr. 8:58 (1999–2000). Sosialkomiteen sluttet seg til dette forslaget i Innst. S. nr. 243 (1999–2000) og pekte bl.a. på at mange dykkere med varig helsesvikt og redusert inntektsevne ville falle utenfor den foreslåtte ordning med engangskompensasjon. Den 13. juni 2000 ba Stortinget regjeringen om å nedsette en uavhengig granskningskommisjon for å vurdere alle forhold i tilknytning til dykkingen i forbindelse med oljevirksomheten i Nordsjøen i pionertiden.

- (9) Regjeringen oppnevnte granskningskommisjonen 2. mars 2001. Den ble ledet av lagdommer Petter A. Lossius og fremla sin enstemmige rapport 31. desember 2002 (NOU 2003: 5 Pionerdykkerne i Nordsjøen).
- (10) Kommisjonen fant at mange av pionerdykkerne hadde klart seg godt, mens en ikke ubetydelig del hadde alvorlige medisinske problemer. Nær en femtedel var uføretrygdet, helt ned i 40-års alderen. Dette, sammenholdt med det relativt store antall som hadde psykiske plager, tydet etter kommisjonens syn på at mange av dykkerne hadde hatt en belastning som var kraftigere enn det de aller fleste møter i et vanlig arbeidsliv.
- (11) Lossius-kommisjonen behandlet også mulig erstatningsansvar for staten, dykkeselskaper og rettighetshavere/operatører på kontinentalsokkelen. I forhold til staten fant kommisjonen det mest hensiktsmessig å ta utgangspunkt i det objektive ansvar. Den konkluderte at det samlet sett var ”mye som taler for at staten har et rettslig ansvar og derfor bør bære det økonomiske ansvaret for skader som en del dykkere har pådratt seg som følge av dykkingen i Nordsjøen og skader som kan komme til å utvikle seg (senvirkninger)”. På denne bakgrunn anbefalte kommisjonen at det burde opprettes en erstatningsordning, etablert og finansiert av staten, og at rettighetshavere/operatører burde inviteres til å være med i finansieringen.
- (12) Kommisjonens rapport ble sendt på høring til berørte institusjoner og organisasjoner. I tillegg ble dens rettslige vurderinger forelagt for Justisdepartementets lovavdeling, som i en uttalelse av 27. mars 2003 fant at staten ikke hadde tilstrekkelig tilknytning til oljevirkksomheten til å være ansvarlig på ulovfestet objektive grunnlag. Lovavdelingen hadde videre vanskelig for å se at det som fremkom i utredningen, var tilstrekkelig til å fastslå et arbeidsgiveransvar for staten, men uttalte samtidig at Arbeids- og administrasjonsdepartementet var nærmere til å vurdere hvorvidt regelverket om sikkerhet og tilsyn kunne sies å ha medført rettsplikter til å treffe ytterligere vedtak. Klanderverdig overtredelse av en slik plikt kunne etter omstendighetene medføre ansvar.
- (13) Etter høringsrunden utarbeidet Arbeids- og administrasjonsdepartementet St.meld. nr. 47 (2002–2003), hvor regjeringen gav uttrykk for at pionerdykkerne, som hadde gjort et banebrytende arbeid i Nordsjøen fra 1965 til 1990, skulle få den oppreisning og økonomiske kompensasjon de fortjener. I stortingsmeldingen ble det lagt til grunn at det ikke forelå et rettslig ansvar for staten, men ”uavhengig av dette opplever Regjeringen en særskilt moralsk og politisk forpliktelse overfor pionerdykkerne”. Det ble foreslått en særskilt kompensasjonsordning, administrert av en nemnd.
- (14) Flertallet i kommunalkomiteen sluttet seg i Innst. S. nr. 137 (2003–2004) til konklusjonene i St.meld. nr. 47, og regjeringen ble anmodet om å etablere en kompensasjonsordning i samsvar med flertallets forslag. Stortingsmeldingen ble behandlet i Stortinget 9. mars 2004. Ved kgl.res. 4. juni samme år ble det opprettet en nemnd som skulle administrere og behandle søknader om kompensasjon fra pionerdykkerne. Ordningen ble i sin helhet finansiert over statsbudsjettet. Utbetalingene graderes etter uføregrad ved uførepensjon fra folketrygden og er knyttet til grunnbeløpet (G) i folketrygden. Maksimal utbetaling ble satt til 40 G, eller ca. 2,3 millioner kroner. I tillegg fikk dykkerne et oppreisningsbeløp på 200 000 kroner.
- (15) Ved kgl.res. 27. juni 2003 var det blitt vedtatt å iverksette strakstiltak for pionerdykkere som var i en prekær og akutt økonomisk situasjon. Dette skjedde i påvente av at

Stortinget skulle behandle St.meld. nr. 47 (2002–2003). Ordningen innebar at nordsjødykkere fikk utbetalt inntil kr 200 000 etter en individuell vurdering. Det ble forutsatt at utbetalingene kom til fratrekk i en eventuell kompensasjonsordning, jf. St.prp. nr. 85 (2002–2003) side 1. Beløpet ble senere forhøyet til kr 300 000.

- (16) Uavhengig av forslagene i St.meld. nr. 47 var det tidligere opprettet to andre erstatningsordninger. Da Stortinget 13. juni 2000 ba regjeringen om å oppnevne en granskningskommisjon, traff det også vedtak om erstatning i form av et individuelt engangsbeløp på inntil kr 200 000. Ordningen fikk virkning fra 1. juli 2000 og gjaldt dykkere som mottok uførepensjon fra folketrygden og var mer enn 50 % arbeidsuføre. Dette var ment som en særskilt kompensasjon for nordsjødykkere med varig helsesvikt. Videre etablerte Statoil 1. november 2001 en søknadsbasert kompensasjonsordning, uavhengig av om søkeren hadde vært ansatt i selskapet.
- (17) Mange nordsjødykkere mener de har erstatningskrav som overstiger de kompensasjonsordninger som er blitt etablert, og det verserer flere saker for domstolene. De fire dykkerne i denne sak anla i 2005 søksmål ved Oslo tingrett, som 10. august 2007 avsa dom med slik domsslutning:
- ”1. **Krav fra Magn Håkon Muledal, Angus Gunnar Kleppe og Åsbjørn Jørgensen om fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd avvises.**
 2. **Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynning å betale erstatning til Dag Vilnes med kr. 6.527.302,- kronerseksmillionerfemhundreogsyvogtyvetusenrehundreogto – med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente av kr. 4.880.479,- kronerfiremillioneråttehundreogåttitusenfirehundreogsyttini,- fra forfall til betaling skjer.**
 3. **Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynning å betale erstatning til Angus Gunnar Kleppe med kr. 5.946.939,- kronerfemmillionernihundreogførtisekstusenihundreogtrettini,- med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente av kr 5.025.439 – kronerfemmillionerogtjuefemtusenfirehundreogtrettini,- fra forfall til betaling skjer.**
 4. **Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet dømmes til innen 2 – to – uker fra dommens forkynning å betale erstatning til Magn Håkon Muledal med kr. 3.123.420,- – kronertremillioneretthundreogtjuefemtusenfirehundreogtjue med tillegg av lovens til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
 5. **Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet frifinnes for kravet om erstatning fra Åsbjørn Jørgensen.**
 6. **Saksomkostninger tilkjennes ikke.”**
- (18) Tingretten la til grunn at staten var ansvarlig etter reglene om ulovfestet objektivt ansvar. Den fant det derfor ikke nødvendig å ta stilling til om det også forelå erstatningsansvar på subjektivt grunnlag etter reglene om arbeidsgiveransvaret, men frifant staten for Vilnes’ krav om oppreisning på grunnlag av grov uaktsomhet. Dykkernes menneskerettigheter var ikke krenket.
- (19) Dommen ble påanket til Borgarting lagmannsrett, som 28. november 2008 avsa dom med slik domsslutning:

”Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet frifinnes.”

- (20) Samtidig ble Jørgensens påstand om fastsettelsesdom for konvensjonsbrudd avvist. Lagmannsrettens frifinnelse var begrunnet i at staten ikke hadde tilstrekkelig tilknytning til oljevirksomheten, at det ikke forelå uaktsomhet som kunne føre til arbeidsgiveransvar, og at det heller ikke forelå brudd på menneskerettighetene.
- (21) Dykkerne har påanket lagmannsrettens dom til Høyesterett. Ankene gjelder rettsanvendelsen og bevisbedømmelsen. Etter at partene var gitt anledning til å uttale seg, avsa ankeutvalget 24. mars 2009 beslutning med følgende slutning:
- ”1. **Ankene tillates ikke fremmet for så vidt gjelder bevisbedømmelsen for spørsmålet om det foreligger ansvarsgrunnlag. Det gis likevel tillatelse til å føre supplerende dokumentbevis om tilknytningskravet innenfor de rammer tvisteloven § 30-7 setter.**
 2. **Anken fra Dag Vilnes tillates i sin helhet ikke fremmet for spørsmålet om ansvar på grunnlag av fire bestemte myndighetshandlinger.**
 3. **For øvrig tillates ankene fremmet.**
 4. **Forhandlingene for Høyesterett begrenses til spørsmålet om ansvarsgrunnlag, slik at det foreløpig ikke forhandles om årsakssammenheng og erstatningsutmåling, jf. tvisteloven § 30-14 tredje ledd.”**
- (22) Før jeg redegjør for partenes anførsler er det hensiktsmessig å gi en oversikt over visse faktiske forhold av betydning i saken.
- (23) *Dykking*
Dykkere tilføres pustegass og andre forsyninger (f.eks. strøm, kommunikasjon og varmt vann) gjennom forsyningslinjer som er tvinnet eller tapet sammen til en slags slange, kalt en ”umbilical”. Pustegassen tilføres lungene med et trykk som er likt vanntrykket på den dybde dykkeren til enhver tid oppholder seg. Når han skal tilbake til overflaten, må overflødig gass skilles ut via åndedrettet. Returen (trykkreduksjonen) til overflaten kalles dekompresjon. For å unngå problemer må trykket reduseres gradvis slik at kroppen rekker å kvitte seg med overflødig gass via lungene før oppløst gass danner bobler i blod eller vev. Det er utarbeidet tabeller som angir hvordan dekompresjon skal foregå etter et visst opphold på en viss dybde (dekompresjonstabeller). For rask oppstigning kan forårsake såkalt trykkfallssyke.
- (24) Det foregikk flere former for dykking i pionertiden. Ved ”luftdykking” – gjerne grunnere enn 50 meter – benyttet man luft som pustegass. Dykking med blandingsgass innebar at dykkeren kunne oppholde seg lengre under vann. ”Bouncedykking” foregikk ved dype og relativt kortvarige dykkearbeider, oftest kortere enn en time, gjerne ved hjelp av dykkerklokke og dekompresjonskammer oppe på overflaten.
- (25) ”Metningsdykking” ble igangsatt fra første halvdel av 1970-årene. Her ble dykkeren trykksatt i et kammersystem oppe på overflaten (for eksempel på en rigg, plattform eller dykkefartøy) til det trykk han skulle arbeide på. I noen kamre kunne dykkerne bo i lengre perioder, mens andre kunne kobles til en dykkerklokke. Før dykket ble to eller tre dykkere sluset over til en dykkerklokke og firt ned til arbeidsstedet. Operasjonen varte normalt flere timer. Etterpå ble de heist opp i klokken og sluset inn i trykkammeret på overflaten, mens neste team gikk ned. Den totale arbeidsperioden ved metningsdykking – før dekompresjon – kunne vare dager eller uker.

- (26) *Skader*
 Dykking påvirker organismen på flere måter, gjennom trykkvirkninger, kjemiske virkninger av pustegassen og temperaturforskjeller. Av særlig betydning er trykkfallssyke i forbindelse med for rask dekompresjon under oppstigning. Symptomene kan være sterk åndenød ("chokes") med mulig livstruende væskeansamling i lungene. Andre mulige virkninger er smerte i eller nær større ledd, som kan føre til at de bøyes ("bends"), samt skade i bensubstansen (ben-nekrose). Ved trykkfallssyke vil riktig behandling innen en time normalt føre til full restitusjon i de fleste, men ikke alle tilfelle.
- (27) Ekstreme, livstruende situasjoner kan føre til såkalt post-traumatisk stresstilstand (PTSD). Dette syndromet kan omfatte gjenopplevelse, unnvikelse av tanker og situasjoner, hukommelsessvikt, fremmedgjøring, samt søvnproblemer, irritasjon og konsentrasjonsproblemer.
- (28) Forskning tyder på at det også kan oppstå varige skader i hjernen, ryggmargen og lungene. Ellers var øregangsinfeksjon en vanlig komplikasjon ved dykking i Nordsjøen, og senere hørselreduksjon synes utbredt. Usikkerheten vedrørende senskader ved dykking kommer jeg tilbake til i forbindelse med arbeidsgiveransvaret.
- (29) *De fire dykkerne*
 Dag Vilnes, født i 1949, var først marinejeger og dykker i forsvaret. Han dykket i Nordsjøen fra 1976 til midten av 1978. Etter annen virksomhet, som ikke omfattet dykking, ble han i juni 1983 ansatt i et dykkeselskap, hvor han utførte et syv dagers metningdykk på dykkeskipet Tender Comet ned til ca. 180 meters dyp. Dykket ble kortere enn forutsatt, fordi Vilnes mente at det var helsefarlige sikkerhetsmangler om bord. Etter å ha tatt dette opp med ledelsen, klaget han til Oljedirektoratet og politianmeldte selskapet. Dykket på Tender Comet, som jeg kommer tilbake til, var Vilnes' siste dykk i Nordsjøen. Han er senere funnet å ha PTSD, lettgradig encephalopati (hjerneskada), redusert hørsel og øresus. Tingretten satte hans medisinske invaliditet til 40 %. Vilnes er 100 % arbeidsufør. Han har mottatt kr 2 551 120 fra staten, kr 300 000 i strakserstatning og kr 750 000 fra Statoil. Vilnes har også mottatt menerstatning etter reglene for yrkesskadetrygd.
- (30) Åsbjørn Jørgensen er født i 1956 og tok dykkersertifikat i marinen. Etter annet arbeid og ytterligere dykkerutdannelse i USA arbeidet han i Nordsjøen fra 1978 til 1990 bl.a. som dykker og dykkeleder. Han var metningsdykker frem til 1986 og dykket ned til 160 meter. Jørgensen har fått diagnosen PTSD. Hans medisinske uførhet er av tingretten satt til 40 %, og han er 100 % ervervsmessig ufør. Han er blitt utbetalt kr 2 551 120 fra staten, kr 200 000 i særskilt kompensasjon, kr 750 000 fra Statoil, samt kr 1 540 800 fra arbeidsgivers yrkesskadeforsikring.
- (31) Angus Gunnar Kleppe, som er født i 1948, har kurs som sportsdykker, dykkerkurs i marinen og klokke-dykkerkurs. Etter innaskjærs yrkesdykking arbeidet han i Nordsjøen fra 1976 og gjennomførte sitt siste dykk der i 1993. Han hadde et høyt antall luftdykk, bouncedykk og metningsdøgn. Ifølge undersøkelser lider Kleppe av PTSD, mulig encephalopati, funksjonssvikt og smerter med søvnforstyrrelser. Hans medisinske invaliditet er av tingretten satt til 45 %, og han er 100 % yrkesmessig ufør. Kleppe har mottatt kr 2 551 120 fra staten, kr 200 000 i særskilt kompensasjon, kr 750 000 fra Statoil, samt menerstatning fra folketrygden.

- (32) Magn Håkon Muledal er født i 1953. Etter å ha vært marine- og anleggsdykker, arbeidet han i Nordsjøen fra 1978 til 1989. I denne perioden hadde han omtrent 500 metningsdøgn og 200 bouncedykk, samt et testdykk til 360 meter som varte i 28 dager. Muledal ble oppsagt i 1989 etter at kronisk lungesykdom ble konstatert i 1987. I tillegg til denne lidelsen har han støyskade og en del andre lidelser. Hans medisinske invaliditet er av tingretten satt til 15 % og den ervervsmessige uførhet er 50 %. Muledal har fått kr 2 257 230 fra staten, kr 150 000 i særskilt kompensasjon for dykkere, kr 375 000 fra Statoil og en såkalt "Loss of Licence"-erstatning på ca. kr 500 000.
- (33) *Testdykk*
Fra 1979 ble det gjennomført en rekke dype testdykk i regi av Norsk Undervannsinstitutt (NUI) utenfor Bergen, først og fremst ved instituttet, men også i fjorder. NUI ble etablert i 1976 av Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd (NTNF) og Det Norske Veritas (DNV). Fagfeltet skulle være dykkemedisin, dykketeknologi og testing av undervannsutstyr. Instituttet fungerte først som et interessentskap, og ble i 1982 omdannet til stiftelse med navnet Norsk Undervannsteknologisk Senter (NUTEK). Statoil, Norsk Hydro og Saga Petroleum ble da stiftere i tillegg til NTNF og DNV. I 1985 ble stiftelsen omdannet til et aksjeselskap, hvor de tre oljeselskapene var de største eierne.
- (34) Det skilles gjerne mellom forsknings- og verifiseringsdykk. Formålet med den første gruppen dykk var bl.a. å teste og utvikle utstyr, tekniske og operasjonelle prosedyrer (bl.a. ved kompresjon for dyp dykking), samt øke kunnskapen om menneskelige reaksjoner på eksponering under trykk. Ifølge NOU 2003: 5 var de viktigste dykk Polar Bear 1 (1980, 150 meters dyp), DeepEx I (1980, 300 meter), DeepEX II (1981, 500 meter) og Polar Bear 3 (1982, 150 meter). Dykkerne i denne sak deltok ikke i disse dykkene. Finansieringen kom hovedsakelig fra oljeindustrien, men også det offentlige bidro gjennom forskningsmidler fra NTNF og Norges Almenvitenskapelige Forskningsråd.
- (35) Etter DeepEx-dykkene ble det gjennomført flere verifiseringsdykk ved NUTEK. Slike dykk ble finansiert av oljeselskapene. Formålet var først og fremst å vise at arbeidsoperasjoner kunne gjennomføres på store dyp. I 1983 gjennomførte Statoil de såkalte Statpipe-dykk, hvorav to i trykkammer (350 meter). Kleppe var med på ett av disse. Som ledd i forberedelsene av Oseberg-utbyggingen tok Norsk Hydro initiativet til flere dype dykk, bl.a. de tre såkalte OTS-dykkene (360 meter). Særlig OTS I og II har vært kritisert. Muledal deltok under OTS III-dykket.
- (36) For fullstendighets skyld nevnes ellers at Norskerenna, som ligger mellom Nordsjøbassenget og Norge, har dybdeforhold på over 300 meter. Ved legging av rørledning til Norge måtte derfor dykking ned til slike dyp påregnes. Et demonstrasjonsdykk arrangert av et amerikansk selskap i Skånevikfjorden (vel 300 meter) i 1978 hadde ført til at en amerikansk dykker omkom.
- (37) De ankende parter – *Dag Vilnes, Åsbjørn Jørgensen, Angus Gunnar Kleppe og Magn Håkon Muledal* – har i hovedtrekk anført:
- (38) Dykkevirksomheten i pionertiden var så farefull at staten er ansvarlig etter det ulovfestede objektive ansvar. Risikoen var stadig, typisk og ekstraordinær. Ifølge rettspraksis stilles ikke noe krav om at risikoen må være upåregnelig, men under enhver omstendighet var de alvorlige skader dykkerne har fått, ikke påregnelige for dem.

- (39) Avgjørende ved vurderingen av om staten hadde tilstrekkelig tilknytning til dykkevirksomheten i Nordsjøen, er ikke – slik lagmannsretten la til grunn – om det er ”rimelig” å pålegge ansvar. Det sentrale er skadevolderens ”befatning” med den risikofylte virksomheten. Det springende punkt blir dermed hvilke tilknytningsmomenter som foreligger. Hensynene bak det objektive ansvar og rettspraksis taler for at staten er ansvarlig.
- (40) Dykkerne viser til statens egen målsetting om kontroll med oljevirksomheten. Dette er relevant både fordi det skapte forventninger i omverdenen og ut fra interessehensynet. Statens eiendomsrett til oljen som naturressurs gav mulighet for å føre kontroll med risikofaktorer, velge hvilke områder som skulle utvikles, og bestemme trasévalg for ilandføring. Statens engasjement gir den en samlet interesse i virksomheten i Nordsjøen som er enestående og skiller den fra andre med en mer spesifikk interesse, f.eks. dykkeselskapene.
- (41) Ytterligere tilknytning følger av det konsesjonssystem staten har etablert for en rekke trinn i prosessen, og som fortsatt gjelder. Det kreves tillatelser til undersøkelse og utvinning, hvor det kan settes som vilkår at staten kan delta. Videre må den samlede utbyggingsplan godkjennes, og det må foreligge rørledningstillatelse. Staten kan gi pålegg om å utsette og igangsette virksomhet.
- (42) Også statens forretningsmessige tilknytning gjennom Statoil og SDØE (statens direkte økonomiske engasjement) er påberopt. Videre har staten økonomisk interesse i oljevirksomheten gjennom skatter og avgifter. Det er nok så at prevensjonshensynet ikke gjør seg gjeldende med full tyngde ved det objektive erstatningsansvar, men det vil ha forebyggende virkning at ansvar ilegges staten.
- (43) Etter dykkernes syn viser alle disse tilknytningsmomentene at staten har en befatning med oljevirksomheten som må føre til ansvar. Av betydning er ikke bare statens eierskap, men også dens myndighetsutøvelse. Det er ikke avgjørende at det foreligger andre ansvarssubjekter, slik som oljeselskapene og dykkeselskapene.
- (44) Som et annet ansvarsgrunnlag gjør dykkerne gjeldende at staten er ansvarlig som arbeidsgiver etter skadeserstatningsloven § 2-1 for uaktsomt forhold voldt av arbeidstaker i tjenesten. Vilnes anfører dessuten at det foreligger organansvar, og at staten har opptrådt grovt uaktsomt, slik at det også kreves oppreisning.
- (45) Lagmannsretten har i strid med rettspraksis anvendt en mild aktsomhetsnorm. Staten tok initiativet til og har tilknytning til oljevirksomheten, men fulgte ikke opp med tilstrekkelig tilsyn. Dessuten har staten økonomisk egeninteresse av dykkingen, som innebærer stor risiko for personskader. Det var bestemt ved lov at virksomheten skulle drives på forsvarlig vis. At staten hadde som oppgave å utstede dykketillatelse og dispensere fra forskriftenes krav til dykking, gav særlig foranledning til å vise aktsomhet.
- (46) Lagmannsretten har ikke tatt i betraktning at staten hadde enkle alternative handlingsmuligheter for å unngå at skader oppstod. Risikoen ved trykkfallssyke var kjent. Staten kunne ha forhindret at skade inntrådte, bl.a. ved å sørge for at lege var til stede ved problemer med dekompressjon. At dekompressjonstabeller ble benyttet som konkurransefaktor mellom dykkeselskapene, var også på det rene, men staten tok ikke initiativ til å harmonisere tabellene før i 1990.

- (47) Staten var også kjent med at det var problemer med rekrutteringen. Mange av dykkerne manglet den nødvendige tekniske utdanning for å foreta reparasjoner mv. Dette økte risikoen for skader. Staten burde ha stilt de samme krav til industrifaglig kompetanse som på land.
- (48) Det vises også til at det de første årene ikke fantes noen organisert opplæring av dykkere. Først i 1980 ble det stilt krav om dykkersertifikat, og i en overgangsperiode ble praksis godtatt som kvalifikasjonskrav. I påvente av at en dykkerskole ble etablert, skulle staten ha stilt krav til kompetanse eller godkjent utdanningsinstitusjon. Videre ble det ikke gjort nok for å sikre at alt utstyr skulle være tilfredsstillende. I det hele var dispensasjonspraksis lemfeldig.
- (49) Ifølge dykkerne følger det også av menneskerettighetskonvensjonene at staten blir ansvarlig. Det anføres at staten har krenket Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 2 om retten til livet, og artikkel 8 om beskyttelse av retten til privatliv, jf. FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkelene 6 og 17. Vilnes viser også til EMK artikkel 3 om umenneskelig og nedverdiggende behandling samt diskrimineringsforbudet i artikkel 14, jf. SP artikkel 7 og artikkel 2.
- (50) Dag Vilnes har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Prinsipalt:**
Staten ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet er erstatningsansvarlig overfor Dag Vilnes for det økonomiske tap han er påført gjennom sitt arbeid som pionerdykker i Nordsjøen, og for erstatning/oppreisning for tort og smerte og annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art han er påført gjennom uforsvarlighet han har vært utsatt for i forbindelse med pionerdykkingen i Nordsjøen.
2. **Subsidiært:**
Staten ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet er erstatningsansvarlig overfor Dag Vilnes for det økonomiske tap han er påført gjennom sitt arbeid som pionerdykker i Nordsjøen.”
- (51) Åsbjørn Jørgensen, Angus Gunnar Kleppe og Magn Håkon Muledal har nedlagt slik påstand:
- ”1. **Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet er erstatningsansvarlig overfor Angus Gunnar Kleppe.**
2. **Staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet er erstatningsansvarlig overfor Magn Håkon Muledal.**
3. **Lagmannsrettens dom oppheves i forhold til Åsbjørn Jørgensen.”**
- (52) Partshjelperne – *OffshoreDykkerUnionen og IndustriEnergi* – har sluttet seg til de ankende parters anførsler og utdypet dem på visse punkter.
- (53) OffshoreDykkerUnionen har nedlagt slik påstand:
- ”OffshoreDykkerUnionen v/styrets leder Henning O. Haug tilkjennes saksomkostninger for Norges Høyesterett i henhold til fremlagt omkostningsoppgave med forfall 14 dager etter dommens forkynnelse og med tillegg av lovens forsinkelsesrente inntil betaling finner sted.”

(54) IndustriEnergi har nedlagt slik påstand:

”IndustriEnergi tilkjennes saksomkostninger for tingrett, lagmannsrett og Høyesterett.”

(55) Ankemotparten – *Staten ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet* – har i hovedtrekk anført:

(56) Det bestrides at det foreligger slik tilknytning som etter rettspraksis er nødvendig for å ilegge ansvar på ulovfestet objektivt grunnlag. Dessuten er det tvilsomt om de alminnelige vilkår for objektivt ansvar – stadig, typisk og ekstraordinær risiko – foreligger. En rimelighetsvurdering taler ikke for ansvar. Et erstatningskrav bør eventuelt rettes mot dykkernes arbeidsgivere – dykkeselskapene – som fortsatt eksisterer. For petroleumsvirksomheten gjelder dessuten særlige regler om solidaransvar. Det er en lovgiveroppgave å utvide det objektive ansvar til å omfatte dykkevirksomheten. Stortinget har vurdert spørsmålet og istedenfor etablert en særskilt kompensasjonsordning.

(57) Etter statens syn er det heller ikke grunnlag for arbeidsgiveransvar. Statens tilsyn var strengt og et forbilde for andre land. Ressursene som var stilt til disposisjon for tilsynet, var betydelige sammenholdt med andre felter. Uansett er det sikker rett at manglende lovgivning eller bevilgninger ikke kan føre til ansvar for staten. Vilnes’ anførsler om at det foreligger grov uaktsomhet, er det intet grunnlag for.

(58) Menneskerettighetskonvensjonene fører ikke til erstatningsansvar. Staten har ikke krenket noen handleplikt etter EMK artikkel 2, 3 og 8, i den utstrekning de eller de tilsvarende bestemmelser i SP overhodet kommer til anvendelse. Heller ikke diskrimineringsforbudet er krenket.

(59) Staten ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet har nedlagt slik påstand:

”Ankene forkastes.”

(60) *Jeg er kommet til samme resultat som lagmannsretten.*

(61) De fire pionerdykkerne i saken har dykket i varierende grad. Felles for dem er at de har utført dykk under trykk og har pådratt seg skader. Deres erstatningskrav er rettet mot staten, ikke mot dem som direkte drev den virksomheten som førte til at de ble skadet, dvs. dykkeselskapene og rettighetshaverne (oljeselskapene).

(62) *Ansvar på objektivt grunnlag*

Jeg behandler først det ulovfestede objektive ansvar. Hvor langt det rekker, må fastlegges med utgangspunkt i rettspraksis, selv om rettsutviklingen på dette området ikke kan antas å være avsluttet. Utviklingen begynte ved at skadevoldere ble pålagt ansvar for såkalt farlig bedrift. Dette kan betegnes som ansvarets kjerneområde, jf. Rt. 2006 side 690 avsnitt 52. Senere er det objektive ansvar utvidet til å omfatte skade som følge av en stadig risiko for omgivelsene, og det bygger nå både på risikobetraktninger og interesseavveininger, se Rt. 2003 side 1546 avsnitt 39 og 40. Av rettspraksis følger videre at det må foretas en nærmere vurdering, hvor det bl.a. spørres om risikoen er stadig, typisk og ekstraordinær, jf. Nils Nygaard, *Skade og ansvar* (2007) side 255 og Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett* (2009) side 293.

- (63) Hva særlig gjelder spørsmålet om risikoen er ekstraordinær, er det naturlig å ta utgangspunkt i at dykking er risikobetont virksomhet, hvor det kan oppstå skader. Likevel finner jeg det klart at risikoen for nordsjødykkerne oversteg det de måtte være forberedt på. Da dykkingen fant sted, hersket det usikkerhet om de skadefølger som senere har materialisert seg. Det syn at mange og dype dykk kunne gi nevrologiske senskader, vokste gradvis frem. Selv da Lossius-kommisjonen avgav sin utredning i slutten av 2002, konkluderte den at det manglet godt kontrollerte studier om muligheten for seneffekter, jf. NOU 2003: 5 side 43.
- (64) Under disse omstendigheter kan dykkerne ikke ansees for å ha akseptert risikoen for senskader, som de ikke var kjent med. Denne konklusjon er også i samsvar med de prinsipielle synspunkter om aksept av risiko ved yrkesskader som etter hvert har festnet seg i rettspraksis, jf. særlig redegjørelsen i Rt. 2001 side 1646.
- (65) Vurderingen av om de alminnelige vilkår for objektivt ansvar er oppfylt, må for øvrig skje i lys av den dykkevirksomhet som det er spørsmål om å knytte ansvar til. Forholdene kunne her være forskjellige, både med hensyn til dyp, dekompresjonstabeller og omstendighetene ellers.
- (66) Det springende punkt ved vurderingen av om det er grunnlag for objektivt ansvar i denne sak, er hvorvidt det foreligger tilstrekkelig tilknytning mellom staten og den skadevoldende virksomhet. Utgangspunktet i norsk rett er at bare eier eller innehaver av virksomheten kan bli ansvarlig, men tilknytning på annet grunnlag kan etter omstendighetene være tilstrekkelig, jf. Nils Nygaard, Skade og ansvar (2007) side 258–260 og Viggo Hagstrøm, Offentligrettslig erstatningsansvar (1987) side 211–214. I denne sak er staten ikke eier eller innehaver av dykkevirksomheten, slik at det blir avgjørende om det foreligger tilstrekkelig annen tilknytning.
- (67) Rettspraksis om dette er begrenset, og dommene gir ikke direkte veiledning for vår sak. Jeg nevner at i Rt. 1910 side 347 fant Høyesterett at bortleie av en tomt ikke kunne medføre ansvar når eieren ikke hadde hatt noen befatning med driften som førte til skaden. Av interesse er videre Rt. 1983 side 1052. Her ble Dyno Industrier AS som eier av en lagerbygning holdt ansvarlig for skade voldt ved sprengstoffeksplosjon i lageret, som ble disponert av forhandleren, Gol Bygg AS. Avgjørelsen ble truffet under dissens (3–2). Førstvoterende uttalte bl.a (side 1057):

”Det neste spørsmål blir så om også Dyno kan holdes ansvarlig. Dette spørsmål må etter mitt skjønn besvares bekreftende. Jeg finner i denne forbindelse grunn til å understreke at det er Dyno som har bygd lagerbygningen, som har fått den godkjent av Sprengstoffinspeksjonen og som eier den. Den er stilt til Gol Byggs disposisjon som ledd i distribusjonen av det sprengstoff som Dyno produserer. Opplegget er for øvrig ikke spesielt for Gol: Det er generelt slik at Dyno bygger sprengstofflager på steder det er behov for det, og stiller det til disposisjon for en forhandler. Distribusjonen skjer dels gjennom forhandlere som er kommisjonærer for Dyno, dels gjennom forhandlere som kjøper sprengstoffet i fast regning. Også når representanten har forhandlerstatus, selger og fakturerer Dyno selv det sprengstoff som leveres fra lageret til storkunder. Gol Bygg var opprinnelig kommisjonær for Dyno, men gikk i 1972 etter Dynos ønske over til å kjøpe sprengstoffet i fast regning, av forretningsmessige eller andre grunner uten tilknytning til ansvarsforholdet. Forhandlerkontrakten kan – som de øvrige forhandlerkontrakter – oppsies med 3 måneders frist. Disse forhold gir – sett i sammenheng – Dyno slik tilknytning til driften av lageret at også Dyno må holdes ansvarlig for eksplosjonsskadene.”

- (68) Disse uttalelsene viser at det forelå en meget sterk tilknytning mellom eieren – Dyno Industrier AS – og den skadevoldende virksomhet.
- (69) Lagmannsretten har ved vurderingen av om staten skal ilegges ansvar, tatt utgangspunkt i en helhetsvurdering hvor det spørres om skadevolderens tilknytning til den skadegjørende virksomheten er sterk nok til at det er ”rimelig” å ilegge ansvar. De ankende parter gjør gjeldende at det sentrale må være skadevolderens ”befatning” med virksomheten. Til dette bemerkes at dette uttrykket etter omstendighetene kan være nyttig som en negativ avgrensning, noe den nevnte avgjørelsen i Rt. 1910 side 347 er et eksempel på. Derimot gir formuleringen liten veiledning ved avgjørelsen av hvor vidt kretsen av mulige ansvarssubjekter skal trekkes. Vurderingen må knyttes til de momenter som begrunner det objektive ansvar, og jeg legger til grunn at det kreves en nær tilknytning til virksomheten for å konstatere ansvar uten skyld for den som hverken er eier eller innehaver av den.
- (70) De ankende parter fremhever en rekke forhold som etter deres syn viser at staten har tilstrekkelig tilknytning til å bli holdt ansvarlig. Før jeg går nærmere inn på dette, bemerkes at det ikke kan være antallet, men arten og styrken av tilknytningspunkter som er avgjørende ved vurderingen.
- (71) Dykkerne viser for det første til at staten er eier av oljeressursene i Nordsjøen. De påpeker at kontinentalsokkeloven 21. juni 1963 nr. 12 § 2 første ledd fastslår at ”[r]etten til undersjøiske naturforekomster tilligger staten”. En lignende formulering fulgte av lov 22. mars 1985 nr. 11 om petroleumsvirksomhet § 3 første ledd, som senere er avløst av lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet § 1-1. Denne bestemmelsen – vedtatt etter pionertiden – lyder: ”Den norske stat har eiendomsrett til undersjøiske petroleumforekomster og eksklusiv rett til ressursforvaltning.”
- (72) Det er naturlig å ta utgangspunkt i kontinentalsokkeloven § 2 første ledd, som senere er videreført i lovgivningen. Bestemmelsen må etter mitt syn sees i lys av folkerettens regler om kyststatenes jurisdiksjon over sokkelen. Det fremgår av Ot.prp. nr. 75 (1962–63), særlig side 2–3, at loven ble vedtatt for å fjerne enhver tvil om den norske kontinentalsokkelen etter vedtakelsen av kontinentalsokkelkonvensjonen 29. april 1958. Selv om en formell proklamasjon ikke var nødvendig, ble det ansett viktig å fastslå – innad og utad – at Norge hadde enerett til naturforekomstene, bl.a. fordi norske myndigheter hadde mottatt henvendelser fra utenlandske oljeselskaper som var interessert i å drive undersøkelse og eventuelt utnytte ressursene. Dette var også bakgrunnen for § 2 annet ledd om Kongens adgang til å gi norske og utenlandske personer, bl.a. selskaper, adgang til utnyttelse eller utforskning, samt om at det kunne settes nærmere vilkår for tillatelsen. I forhold til andre stater ble som nevnt den norske jurisdiksjon proklamert ved kgl.res. 31. mai 1963.
- (73) Siden formuleringen i § 2 første ledd tok sikte på å avklare eller konstatere den norske jurisdiksjon over kontinentalsokkelen, har den etter mitt syn liten vekt i erstatningsrettslig sammenheng. Staten har valgt ikke å drive petroleumsvirksomhet i egen regi, men overlatt det til andre under statlig kontroll. Når petroleum tas opp av havbunnen, går eiendomsretten til olje og gass over til rettighetshaveren. Driften skjer for oljeselskapenes regning og risiko, ikke statens. At staten er den opprinnelige rettighetshaver, har dermed underordnet betydning. Det er nok så at staten kunne ha latt være å sette i gang virksomheten, men dette – relativt teoretiske – synspunkt, har etter mitt syn liten vekt.

- (74) Dykkerne har videre fremhevet at staten har sett det som vesentlig å ha kontroll over oljevirkomheten. De har bl.a. vist til de såkalte 10 oljebud, som ble formulert av Stortingets industrikomité våren 1971 i forbindelse med St.meld. nr. 95 (1969–70) og St.meld. nr. 76 (1970–1971). I Innst. S. nr. 294 (1970–71) heter det at ”nasjonal styring og kontroll må sikres for all virksomhet på den norske kontinentalsokkel”, og at staten engasjeres på alle hensiktsmessige plan, samt medvirker til en samordning av norske interesser. Det ble utviklet en statlig kontrollert oljepolitikk der Stortinget kom sterkt inn med styrings- og kontrollvirkomhet og blokktildelinger, mens Oljedirektoratet fremla årlige meldinger med retningslinjer for virksomheten.
- (75) En beslektet anførsel er at kontrollsynspunktene er reflektert i lovgivningen. Staten lyser ut og tildeler tillatelser etter åpne søknadsprosedyrer (konsesjonsrunder). Etter at det er gitt utvinningstillatelse, kreves tillatelser til bl.a. utbygging, drift og produksjon. I tillegg kan det gis pålegg om igangsetting eller utsettelse av driften. Muligheten for å stille vilkår er også et viktig virkemiddel.
- (76) Jeg er enig i at disse forhold illustrerer statens vidtgående kontroll med oljevirkomheten. Dette er ikke overraskende hensett til virksomhetens omfang og samfunnsmessige betydning. Derimot har kontrollen begrenset vekt ved en erstatningsrettslig tilknytningsvurdering. Staten har ikke prøveboret etter olje, har ikke drevet petroleumsutvinning i egen regi, og har ikke direkte vært arbeidsgiver eller oppdragsgiver i dykkevirkomheten. Dens alminnelige kontroll gir dermed liten veiledning for spørsmålet om ansvar for denne virksomheten. Kontrollargumentene ville isolert sett føre til at staten var objektivt ansvarlig for alle skader i forbindelse med oljevirkomheten i Nordsjøen. Rettspraksis gir ikke grunnlag for en så vidtgående slutning.
- (77) Dykkerne har også vist til statens beskatnings- og avgiftsmyndighet. I Ot.prp. nr. 26 (1974–75) Om lov om skattlegging av undersjøiske petroleumsforekomster m.v. side 11 het det for eksempel at det er ”naturlig å ta utgangspunkt i at petroleumsproduksjon på kontinentalsokkelen er utnyttelse av naturressurser som er den norske stats eiendom” både ved utnyttning og disponering av ressursene og ved skatte- og avgiftssystemet. Det er lignende uttalelser i proposisjonen side 21 om innføring av en særskatt på inntekter av oljeutvinning. Videre er det opprettet et særskilt avgiftssystem ved oljeutvinning, se St.meld. nr. 53 (1979–1980) side 119 om undersøkelsesavgift, behandlingsgebyr, engangsavgift og arealavgift, som er en årlig avgift pr. kvadratkilometer for det arealet tillatelsen omfatter.
- (78) Selv om det i disse forarbeidene er vist til statens eiendomsrett til ressursene, skiller statens skatte- og avgiftsmyndighet i petroleumssektoren seg ikke prinsipielt fra andre samfunnsområder. Det kan ikke spille inn om statens inntekter på dette felt er høye, eller om det er fastsatt særlige typer avgift for kontinentalsokkelen. Slike særtrekk rokker ikke ved det prinsipielle – at staten innkrever skatter og avgifter fra hele samfunnet. Dessuten skaper skatteinntektene mv. fra Nordsjøen ingen særlig tilknytning til den del av oljevirkomheten som dykkevirkomheten utgjør.
- (79) Av lignende grunner kan heller ikke anførsler om statens forretningsdrift eller økonomiske engasjement føre frem. Riktig nok har staten sikret Statoil og SDØE – statens direkte økonomiske engasjement – betydelige andeler i viktige felt. Men Statoil er et eget rettssubjekt, forskjellig fra staten, og dette må være avgjørende. Noen gjennomskjæring kan det ikke bli tale om.

- (80) Dykkerne har anført at selv om prevensjonshensynet ikke gjør seg så sterkt gjeldende ved det objektive ansvar, har det vekt i denne sak, kombinert med statens kontroll over oljevirkomheten. Dersom ansvar ilegges, vil det øke sikkerhetsnivået gjennom det tilsyn som har vært etablert. Som nevnt tidligere måtte Arbeidstilsynet og senere Oljedirektoratet gi tillatelse til dykkeoperasjoner, og de førte dessuten generelt tilsyn med dykkingen.
- (81) Etter mitt syn har en slik kombinasjon av kontroll- og prevensjonssynspunkter større vekt i forhold til arbeidsgiveransvaret. Ved kravet om tilknytning ved det objektive ansvar må det holdes fast ved at det å stille vilkår og føre kontroll er prinsipielt forskjellig fra å drive for egen regning og risiko. Det ville innebære en betydelig utvidelse av det ulovfestede objektive ansvar om de momenter som er anført av dykkerne, samlet sett utgjør tilstrekkelig tilknytning.
- (82) I denne sammenheng nevnes også at det tidlig ble etablert et eget ansvarssystem for oljevirkomheten. Petroleumsloven av 1985 § 60 første ledd hadde følgende bestemmelse:
- ”Dersom noen som utfører oppdrag for rettighetshaver, blir erstatningsansvarlig overfor tredjemann hefter rettighetshaver i samme omfang som og solidarisk med skadevolder og i tilfelle dennes arbeidsgiver for erstatningskravet.”**
- (83) Dette var en videreføring av kgl.res. 8 desember 1972 § 51. Ordningen er videreført i den senere petroleumsloven av 1996 § 10-9. Dykkerne er utvilsomt ”tredjemann” i lovens forstand og har valget mellom å saksøke dykkeselskapene eller oljeselskapene. Begge grupper er fortsatt søkegode. Etter mitt syn er det ikke treffende å beskrive denne særordning til skadelidtes gunst slik at staten dermed har søkt å velte ansvaret over på operatørene, slik de ankende parter har gjort. Det dreier seg om en særlig erstatningsordning for å styrke skadelidtes stilling.
- (84) Lagmannsretten har – uten å la det få betydning for ansvarsgrunnlaget – nevnt de kompensasjonsordninger som er blitt etablert for dykkerne. Jeg er enig i at det ikke er naturlig å trekke dem inn ved vurderingen.
- (85) Min konklusjon blir etter dette at de forhold dykkerne har anført, hverken enkeltvis eller samlet skaper en tilstrekkelig nær tilknytning mellom staten og den skadevoldende virksomhet til at det kan ilegges ansvar etter det ulovfestede objektive ansvar. Det er nok så at staten har engasjert seg sterkt i petroleumsvirkomheten. Men det innebærer ingen prinsipiell forskjell sammenlignet med en rekke andre samfunnsområder. Hva særlig gjelder dykkevirkomheten, er statens engasjementet begrenset til tilsyn og kontroll. Dette er ikke i seg selv noen nær tilknytning, og skiller seg ikke fra annen statlig tilsyns- og kontrollvirkomhet.
- (86) *Ansvar på subjektivt grunnlag*
Jeg går så over til å drøfte spørsmålet om staten kan bli ansvarlig som arbeidsgiver. Denne del av saken står i en noe annen stilling for Høyesterett enn for de lavere retter, siden Vilnes’ anke over fire konkrete myndighetshandlinger ikke ble tillatt fremmet. Dessuten synes de ankende parters kritikk av lovgivning, forskrifter og bevilgninger noe mer avdempet.

- (87) Kjernen i de ankende parters prosedyrer er at det var uaktsomt av tilsynsmyndigheten å gi dykketillatelse og dispensasjon fra forskriftene uten at det ble stilt tilstrekkelige vilkår og krav om dokumentasjon. Staten var gjort kjent med at det forelå kritikkverdige forhold og skulle vært mer aktiv for å sikre at dykking ble utført på forsvarlig vis.
- (88) Det er naturlig å forankre uaktsomhetsvurderingen i skadeserstatningsloven § 2-1, selv om det er offentlige myndighetshandlinger som skal bedømmes, jf. tilsvarende Rt. 1992 side 453. Etter denne bestemmelsen er arbeidsgiveren ansvarlig for skade som voldes forsettlig eller uaktsomt under arbeidet, idet det skal tas hensyn til om de krav skadelidte med rimelighet kan stille til virksomheten, er tilsidesatt.
- (89) I forarbeidene til skadeserstatningsloven og i rettspraksis er det forutsatt at det for visse former for offentlig kontroll-, bistands- og servicevirksomhet skal anvendes en mildere aktsomhetsnorm enn den som følger av de alminnelige regler om arbeidsgiveransvar. Bl.a. i den nevnte dom inntatt i Rt. 1992 side 453 ble imidlertid en slik mildere norm ikke lagt til grunn. Som fremhevet i Rt. 2000 side 253 og Rt. 2002 side 654, må det avgjøres konkret hvilke krav som med rimelighet kan stilles til virksomheten. Relevante momenter av betydning er bl.a. den generelle skaderisiko på vedkommende område, hvilke økonomiske ressurser som står til myndighetenes rådighet, arten av de skadede interesser og hvilke muligheter skadelidte hadde til å forsikre seg mot skade. Det må dessuten sondres mellom unnlater og aktive handlinger fra det offentlige, jf. Rt. 2000 side 253.
- (90) På bakgrunn av de hensyn som er fremhevet i rettspraksis, er det etter mitt syn ikke grunnlag for å anvende en mild aktsomhetsnorm i forhold til Arbeidstilsynets og senere Oljedirektoratets tillatelser til å utføre dykking. Dykkeselskapene måtte etter forskriftene fremlegge en plan for dykkingen. Det var så det offentliges oppgave å ta standpunkt til om den kunne gjennomføres på forsvarlig vis, eller om det burde gis avslag eller eventuelt kreves endring. Myndighetene var aktivt inne i saksbehandlingen og kunne forhindre at den enkelte dykkeoperasjon fant sted.
- (91) Samtidig må vurderingen skje i lys av den kunnskap man den gang hadde. Norge hadde ingen tidligere erfaring med petroleumsvirksomhet. Lossius-kommisjonen fremhevet at det i begynnelsen var utenlandske aktører som hadde teknisk kunnskap om dypdykking, og det forelå liten organisert medisinsk og teknisk forskning på dette felt, jf. NOU 2003: 5 side 51. Det måtte åpenbart ta tid å opparbeide kunnskap og erfaring (jf. mer generelt side 50–55). Også myndighetenes tilsyn måtte naturlig bære preg av dette. Anvendelsen av den alminnelige aktsomhetsnorm må altså ikke bære preg av etterpåklokskap. I tillegg kommer at dykking i seg selv er risikofylt. Særlig gjelder dette ved utvikling og utbygging av oljefelt, hvor det ble utført metnings- og bouncedykking, og ved rørlegging på store dyp.
- (92) Jeg tar utgangspunkt i det regelverk som forelå. Det fulgte allerede av kgl.res. 15. mai 1964, gitt i medhold av kontinentalsokkelloven, at undersøkelse på sokkelen måtte foretas ”på forsvarlig måte”. Dette ble videreført i kgl.res. 9. april 1965 med hensyn til undersøkelse og utnyttelse av petroleumsforekomster, samtidig som det ble presisert at det kunne gis sikkerhetsbestemmelser (§ 37) og oppnevnes inspektører (§ 45).
- (93) De første selvstendige sikkerhetsforskriftene om undersøkelse og boring (ikke produksjon), gitt ved kgl.res. 25. august 1967, opprettholdt kravet om at undersøkelse og

boring skulle foregå på forsvarlig måte i samsvar med god og fornuftig praksis (§ 4) og inneholdt i § 121 særlige regler om dykking:

”Departementet eller den det bemyndiger skal på forhånd forelegges til godkjenning en plan for hvordan dykking skal utføres, hvilket utstyr som skal benyttes, herunder hvilke sikkerhetstiltak som vil bli tatt for å beskytte dykkernes liv og helbred.

Hvis den som skal utføre dykkingen ikke er forsynt med godkjent norsk dykkesertifikat, skal samtykke innhentes fra Departementet eller den det bemyndiger før dykkingen kan igangsettes.

Dykkerarbeid skal utføres på en forsvarlig måte og i henhold til de til enhver tid gjeldende forskrifter.”

- (94) Myndigheten etter denne bestemmelsen var delegert til Arbeidstilsynet, som 26. mars 1971 sendte ut et sirkulærbrev til ”All diving operators ... on the Norwegian Continental Shelf”. Her var § 121 oversatt til engelsk, sammen med påbud om at dykkerklokke alltid skulle benyttes under visse nærmere oppregnede omstendigheter.
- (95) Jeg bemerker at det så langt i utviklingen ikke er påvist erstatningsbetingende forhold. Reglene ble gitt tidlig, de fremtrer etter sitt innhold som forsvarlige, og sammen med sirkulærbrevet viser de at myndighetene tok skritt for å sikre mot skader. Videre nevnes at de fire dykkerne i denne sak begynte sin virksomhet i Nordsjøen fra henholdsvis 1976 (Vilnes og Kleppe) og 1978 (Jørgensen og Muledal).
- (96) Tidlig i 1970-årene ble det innledet et arbeid med felles dykkeregler for norsk og britisk sektor. De britiske reglene trådte i kraft 1. januar 1975, mens et ferdig utkast på norsk ble sendt på høring i november og desember samme år. Et slutført utkast til dykkeforskrifter forelå 4. november 1977, men siden det var på det rene at Oljedirektoratet skulle overta tilsynet med dykkingen i Nordsjøen fra 1. april 1978, ble iverksettelsen utsatt. Representanter for dykkerorganisasjonene fikk i denne perioden anledning til å uttale seg. Noen av deres forslag ble tatt med, mens mer vidtrekkende forslag som kunne føre til forsinkelser, ble henvist til senere revisjon, jf. idet hele NOU 2003: 5 side 72–74. Oljedirektoratet vedtok dykkeforskriftene 1. juli 1978. De trådte i kraft straks. Det dreide seg om et omfattende forskriftsverk med bestemte krav til dykkeoperasjoner, dykkere, dykkeentreprenører, dykkeledere, dykkeutstyr, pustegass, evakuering under trykk, brannsikring mv.
- (97) Det er mulig at 1978-forskriftene burde ha vært vedtatt tidligere, og at dykkerorganisasjonenes synspunkter burde vært reflektert i større grad. Men en slik generell kritikk av reglene – som synes å ligge bak deler av dykkernes anførsler – kan klarligvis ikke føre til ansvar. I likhet med lagmannsretten legger jeg vekt på at Norge var det første land etter Storbritannia som innførte regler om dykking til havs, mens USA vedtok regler i 1981 og Danmark i 1995. Lagmannsretten har videre funnet at regelverket før 1978-forskriftene ble vedtatt, ikke var dårligere enn i andre land.
- (98) Fra 1979 reviderte Oljedirektoratet forskriftene. Det førte til at det i 1980 ble innført dykkesertifikat og nye kompetansekrav, maksimumstid for den tid en dykker skulle være i metning, vann og dykkerklokke, samt strengere krav til å melde fra om ulykker. Blant andre endringer nevnes utgivelse av sikkerhetsmeldinger fra april 1980, hvor det ble opplyst om hendelser eller problemer bransjen burde kjenne til. Høsten 1990 tok Oljedirektoratet initiativet til et prosjekt for å standardisere kompresjons- og

dekompresjonstabellene, noe som resulterte i anbefalinger som fortsatt var i bruk da Lossius-kommisjonen avgav sin utredning, jf. NOU 2003: 5 side 81–82. Disse forholdene viser etter mitt syn at Oljedirektoratet ikke utviste passivitet, men tvert om tok aktive skritt for å forbedre reglene om dykkernes sikkerhet.

- (99) I likhet med lagmannsretten kan jeg heller ikke se at selve *organiseringen* av kontrollen var uforsvarlig. Mens Arbeidstilsynet hadde ansvaret frem til 1978, var en person med teknisk utdanning ansatt i fulltids stilling for å føre tilsyn med dykkevirksomheten i Nordsjøen. Opplysningene i saken tyder på at arbeidspresset tidvis var for stort til å utføre så mange inspeksjoner som ønskelig, men etter omstendighetene ble assistanse innleid, og de budsjettmessige avveininger er det ikke domstolenes oppgave å prøve. Lossius-kommisjonen understreket ellers at det ikke kunne reises personlig kritikk mot den ansvarlige i Arbeidstilsynet, jf. NOU 2003: 5 side 70–71. Da Oljedirektoratet overtok fra 1. april 1978, ble det ansatt fem personer, og tilsynet ble derfor mer effektivt. Lederen hadde utdanning og erfaring som dykker (utredningen side 79 og 82).
- (100) Jeg går så over til å vurdere *praktiseringen* av reglene, som er det sentrale i de ankende parters anførsler om uaktsomhetsansvar. Her er det av betydning hvilken kunnskap myndighetene hadde om de faktiske forhold vedrørende dykking i Nordsjøen. Om dette uttalte lagmannsretten:
- ”Lagmannsretten legger til grunn at staten i hovedsak var kjent med forholdene i Nordsjøen, herunder dykkernes arbeidsforhold. Imidlertid hadde de på grunn av underrapportering sannsynligvis ikke den fulle oversikt over omfanget av nestenulykker og andre uønskede hendelser. Staten var også klar over dykkernes krav om forbedringer. Dykkerne og deres organisasjoner gjorde en rekke henvendelser til myndighetene gjennom brev, avisartikler, direkte kontakt i form av møter og konferanser m.v.”**
- (101) En annen side ved uaktsomhetsvurderingen er hva som var kjent om skadevirkningene av dykking. Som nevnt av lagmannsretten, var det på det rene at akutte trykkendringer på forskjellige måter medfører store påkjenninger for organismen, mens det var mindre kunnskap om langtidsvirkningene. I 1983 tok norske myndigheter initiativet til en konferanse i Stavanger for å diskutere holdepunkter for uheldige medisinske virkninger av dypdykking. Her var meningene delte. Representanter for amerikanske, britiske og franske dykkemedisinere, som hadde lengst erfaring, mente at forskriftsmessig utført dykking var ufarlig, mens andre – bl.a. norske forskere – ikke var overbevist om dette.
- (102) Ti år senere – i 1993 – arrangerte norske forskere en såkalt konsensus-konferanse i Godøysund utenfor Bergen. Her var holdningene i store trekk de samme, men det var en viss åpning for at det muligens kunne oppstå nevrologiske og psykiatriske ettereffekter. Da Lossius-kommisjonen avgav sin utredning i slutten av 2002, var situasjonen ikke vesentlig forandret. Kommisjonen konkluderte derfor at det enda ikke fantes sikre data som kunne gi svar på spørsmålet om vanlig dykking kan gi uheldige nevrologiske og kognitive langtidseffekter, men fant for sitt formål å legge vekt på studier som påviste en slik sammenheng. Jeg viser generelt til NOU 2003: 5 side 39–45. I forhold til forsvarlighetsvurderingen er det ikke nødvendig å gå inn på senere undersøkelser partene har vist til, for eksempel ved Haukeland universitetssykehus og i Aberdeen, begge i 2004, samt en konsensus-konferanse i Bergen i 2005.
- (103) Om trykkfallssyke uttalte lagmannsretten:

”Etter bevisførselen legger lagmannsretten til grunn at det var en utbredt oppfatning at dykking ikke hadde alvorlige langtidsvirkninger hvis trykkfallsyke ikke oppstod. Trykkfallsyke som kun ga seg utslag i smerter som gikk over, eventuelt etter behandling i trykkammer, var også regnet som relativt ufarlig. Det ser ut til at trykkfallsyke var akseptert som en del av dykkingen, en ulempe man forsøkte å unngå, men som man tok med på kjøpet. Sykdommen ble behandlet med rekomprimering og ansett ferdigbehandlet med det, jfr. NOU 2003: 5 side 76.”

- (104) Lagmannsretten fant det videre bevist at de psykiske skadevirkninger av ekstreme, livstruende situasjoner, særlig ved gjentatte opplevelser, var kjent, selv om diagnosen PTSD – nevnt tidligere – muligens var av nyere dato.
- (105) Med disse utgangspunkter ser jeg først på *dispensasjonspraksis*.
- (106) Ifølge dykkeforskriftene skulle metningstiden normalt ikke overstige 16 døgn, men Oljedirektoratet kunne tillate opp til 24, unntaksvis 32 døgn, hvis det var inngått avtale om forlenget metningstid mellom dykkeentreprenør og dykkernes tillitsvalgte. Søknader om dispensasjon hadde sin bakgrunn i at enkelte arbeidsoperasjoner kunne ta mer enn 16 døgn, og at det samlet sett innebar mindre risiko å tillate forlenget metningstid enn å trykksette et nytt dykkerlag for å fullføre arbeidet, jf. NOU 2003: 5 side 80.
- (107) Dykkeforskriftene fastslo også at dykking fra dykkerklokke ikke var tillatt hvor dykkerens slange (umbilical) var lengre enn 29 meter, og at slangen til den som var igjen i klokken, ikke skulle overstige 31 meter. Her ble det søkt om dispensasjon av sikkerhetsgrunner, for eksempel fordi det var risikabelt å la skip og dykkerklokke komme for nær oljeplattformen.
- (108) På begge punkter var praksis meget liberal, og Lossius-kommisjonen hadde inntrykk av at det nærmest gikk automatikk i å gi dispensasjoner, noe som ble kritisert av dykkerorganisasjonene. Samtidig bemerket kommisjonen:

”Oljedirektoratet ville trolig ha unngått kritikk fra dykkerne om maksimal lengde på umbilicalen var blitt satt til eksempelvis 60 meter, og maksimale antall metningsdøgn var satt til 32. Det ville da bare i unntakstilfelle ha vært gitt dispensasjoner for umbilicalen. Tankegangen bak reglene og direktoratets dispensasjonspraksis synes ha vært at man – alle forhold tatt i betraktning – mente at man nådde lengre i sikkerhetsarbeidet ved å ha en hovedregel om umbilical på ca. 30 meter og metningsperiode på inntil 16 døgn kombinert med en utstrakt bruk av dispensasjoner.”

- (109) Strenge regler kombinert med vid dispensasjonspraksis fremstår etter dette som utslag av en avveining, basert på det syn at kontrollen dermed ville bli bedre enn om reglene hadde vært liberale. Selv om dispensasjon ble gitt rutinemessig, kan jeg ikke se at dette var uaktsomt. Ifølge forskriftene måtte alle søknader om dispensasjon inneholde en uttalelse fra dykkernes tillitsvalgte og dykkelege om at forholdet var vurdert og funnet i orden. Dokumentasjonen for Høyesterett viser at dette ble praktisert strengt. Det ble også lagt vekt på at dykkerne hadde samtykket. Ellers er det av interesse at Storbritannia fortsatt har en mer liberal regulering (maksimal metningstid på 28 døgn og ingen spesifikk umbilical-grense). Ut fra en samlet vurdering kan jeg ikke se at ordningen generelt sett var uforsvarlig, og det foreligger ikke opplysninger om konkrete dispensasjoner av betydning for de ankende parter som tilsier en annen vurdering.

- (110) Et viktig spørsmål i saken har vært hvilke dykketabeller som skulle aksepteres ved praktiseringen av forskriftene. For raske dekompresjonstabeller kunne som nevnt føre til trykkfallssyke. De ankende parter gjør gjeldende at Oljedirektoratet her førte en for lemfeldig kontroll, noe som førte til skade, og viser til at det senere ble innført standardtabeller.
- (111) Når selskapene søkte om en tillatelse til å dykke som bygget på rask oppstigning, forelå normalt dykkernes samtykke. Problemet var at dykkeselskapene anså dekompresjonstabellene som fortrolige av konkurransemessige grunner, siden selskaper med raske tabeller gjerne ble foretrukket ved tildeling av oppdrag. Da boringen etter olje i Nordsjøen begynte, ble det benyttet tabeller for bouncedykking utviklet av US Navy. Arbeidstilsynet hadde ikke tilgang til tabeller for metningsdykking, og tok i slutten av 1972 initiativet til å utvikle egne norske tabeller. En tysk forskningsinstitusjon ble kontaktet, men arbeidet var vanskelig, jf. nærmere NOU 2003: 5 side 74–76. I 1984 uttrykte Oljedirektoratet bekymring for variasjoner i tabellene og varslet revisjon. Man lyktes først å nå frem til standardiserte tabeller i 1990 etter et prosjekt finansiert av Oljedirektoratet, og trykkfallssyke har senere forekommet ytterst sjelden.
- (112) Vurderingen av hvorfor tilsynsmyndigheten godtok at dykkeselskapene benyttet dekompresjonstabeller som kunne føre til trykkfallssyke, må skje i lys av de kunnskaper og holdninger som forelå på den tid. Myndighetene hadde ikke kunnskap om hvilke tabeller som ville eliminere trykkfallssyke. Som påpekt tidligere, hersket det usikkerhet om skadevirkningene, og i bransjen var det en oppfatning at trykkfallssyke var en ulempe man forsøkte å unngå, men som ble ansett som en del av arbeidet. Det er opplyst at standardiserte tabeller fortsatt ikke er utformet i andre land.
- (113) Jeg skyter her inn noen bemerkninger om underreportering som et generelt problem. Årsakene til at dykkerne i mindre grad meldte fra, synes dels å ha vært en form for yrkesstolthet, men også et opplevd press fra dykkeselskapene. ”Vanskelige” dykkere kunne i noen selskaper bli satt på land. Som nevnt var Oljedirektoratet oppmerksom på dette. I et avisintervju oppfordret lederen for dykkerseksjonen dykkerne til å si ifra om kritikkverdige forhold. Det er uklart om dette hadde noen virkning. Men uansett måtte manglende rapportering få betydning for tilsynets effektivitet.
- (114) Ut fra en samlet vurdering er jeg kommet til at myndighetenes praksis ikke kan karakteriseres som uaktsom. De ankende parters anførsler om fravær av lege på dykkefartøyet og at trykkammer ikke var lett tilgjengelig, er tatt i betraktning. Selskapene hadde dykkeleger som de kunne konsultere. Det måtte først og fremst være dykkeselskapene og oljeselskapene som sørget for at de operasjoner som ble utført for deres regning og risiko, ble gjennomført i samsvar med forskriftenes krav om at dykking skulle skje på forsvarlig vis. Den omstendighet at det fra legehold generelt var påpekt et behov for bedre kunnskap i dykkemedisin og større kapasitet mht. trykkammer rokker ikke ved dette.
- (115) Dykkerne har også fremført mer generell kritikk som ikke er direkte knyttet til tillatelser og dispensasjoner. Jeg bemerker at i forhold til *inspeksjoner* fremgår det at Arbeidstilsynets tilsynsintensitet var mindre enn Oljedirektoratets. Dette synes hovedsakelig å ha hatt sammenheng med de ulike ressurser som var stilt til disposisjon, jf. foran. Det er ikke fremkommet holdepunkter for å fastslå klanderverdig passivitet.

Tvert om tyder den dokumentasjon som er fremlagt, på at myndighetene reagerte når de ble kjent med regelbrudd.

- (116) De ankende parter har videre anført at dykkere manglet *kvalifikasjoner*, og at dykkerutdannelsen var mangelfull. Dette økte både risiko og stressnivå. Innledningsvis nevner jeg at alle fire dykkerne i denne sak hadde solid opplæring, bl.a. i sjøforsvaret, og for øvrig betydelig erfaring da de begynte å dykke i Nordsjøen. Videre bemerkes at det ikke foreligger opplysninger om at manglende kvalifikasjoner hos andre dykkere skapte situasjoner som har ført til fare eller skade for de ankende parter. Generelt er det grunn til å peke på at 1978-forskriften pkt. 10 inneholdt detaljerte krav om tidligere erfaring og kompetanse. Det måtte så være opp til dykkeselskapene å rekruttere kvalifiserte dykkere.
- (117) Det er nok så at Statens dykkerskole først ble opprettet i 1980. Men mange dykkere hadde utdanning fra sjøforsvaret, og dessuten drev enkelte dykkeselskaper opplæring av sine dykkere. Av Lossius-kommisjonens utredning fremkommer det intet som gir grunnlag for å statuere uaktsomhetsansvar, se NOU 2003: 5 avsnitt 4.3.3 om kompetanse og 5.9 om utdanning. På bakgrunn av anførselene tilføyer jeg at det ikke kan anses kritikkverdig at myndighetene aksepterte at praksis som dykker kunne likestilles med sertifikat fra dypdykkerkurs i en overgangsperiode etter at Statens dykkerskole var opprettet.
- (118) Det er også gjort gjeldende at det heftet mangler ved det *utstyr* som ble benyttet ved dykking. Gjennom pustegassen ble de tilført kjemiske midler, og eksponeringen var særlig sterk pga. langvarige opphold under trykk. Videre kunne temperaturen i dykkerdrakten svinge, tidvis med brannskader som følge. Og hvis nødsituasjoner oppstod mens dykkerne var i metning, måtte de evakueres i trykkammer (hyperbar evakuering). Evakueringsenhetene var ifølge de ankende parter ikke tilfredsstillende, og farlige situasjoner oppstod.
- (119) En vurdering av disse anførselene må ta utgangspunkt i at forskriftene inneholdt detaljerte krav til forsvarlig utstyr, jf. særlig punkt 13 til 15. Ifølge punkt 15.1 skulle intet dykkeanlegg eller utstyr benyttes uten at man hadde forsikret seg om at det var i god stand. Det var dermed dykkeselskapets ansvar å påse at alt var forskriftsmessig. Et ansvar for myndighetene må i tilfelle begrunnes i at utilfredsstillende forhold var kjent uten at de grep inn. Det er imidlertid i liten grad vist til konkrete episoder som berørte de ankende parter, og når det er gjort, er det ikke dokumentert klanderverdig passivitet.
- (120) Til illustrasjon har de ankende parter vist til Dag Vilnes' klage 18. juli 1983 i forbindelse med dykking fra dykkefartøyet Tender Comet. For lagmannsretten beskrev han bl.a. at dykkeskipet drev av, dykkerdrakten var vekselvis for kald og for varm, noe som førte til brannskade, samt at giftig slam trengte inn i dykkersystemet, og at verktøyet var uegnet.
- (121) Vilnes' brev førte til at to representanter for Oljedirektoratet inispiserte Tender Comet 30. august 1983, og i brev 29. september 1983 til operatøren kritiserte en rekke forhold, krevet endringer og satte tidsfrist for utbedring og svar. I et brev til operatøren 4. oktober 1983 ble dette utdypet, og selskapet ble innkalt til et møte – i oktober – for å redegjøre muntlig for sin internkontroll. Brevet reiste dessuten spørsmål om det var en sammenheng mellom det forhold at Vilnes hadde påpekt mangler, og senere var blitt oppsagt. Det kan nevnes at operatøren i brev 11. oktober 1983 informerte Oljedirektoratet om at kontrakten for dykkeoperasjonen ville bli overført til et annet dykkeselskap med norsk driftsfilosofi.

- (122) Etter mitt syn viser dette at direktoratet ikke utviste passivitet, men tvert om tok aktive skritt. Vilnes ble i brev 29. september 1983 orientert om oppfølgingen. Direktoratet uttrykte der tilfredshet med at han hadde kontaktet myndighetene og understreket betydningen av at dykkerne påpekte mangler overfor dykkeentreprenør, oljeselskapene og myndighetene. Vilnes har anført at direktoratet ikke foretok politianmeldelse, at hans egen anmeldelse ble henlagt grunnet trenering fra Oljedirektoratet, samt visse andre forhold. En granskningsrapport gav imidlertid ikke støtte for treneringspåstanden, og det er ikke godtgjort at de anførte forhold reduserte effektiviteten av Oljedirektoratets tilsyn.
- (123) Hva særskilt gjaldt hyperbar evakuering, fulgte det av 1978-forskriftene punkt 2.2 at rettighetshaveren var pålagt å treffe effektive forholdsregler for å evakuere dykkere under trykk i tilfelle brann eller andre nødstilfelle. Tingretten, som behandlet disse spørsmålene, fremhevet at det fant sted en utvikling, og at innføringen av hyperbare livbåter i 1977 innebar en forbedring, men at metningsdykkere fortsatt hadde mindre tilfredsstillende evakueringssikkerhet frem til 1990-årene. Det er ikke godtgjort at Arbeidstilsynet eller Oljedirektoratet her utviste passivitet. Heller ikke kan det legges til grunn at evakueringsproblemet fikk følger for de fire dykkerne i denne sak.
- (124) Jeg tilføyer at mange av de forhold dykkerne har pekt på, slik som for raske dekompresjonstabeller og mangler ved utstyr, nok kunne innebære en betydelig belastning for mange dykkere. Dette kom i tillegg til påkjenningen dykkeryrket allerede i utgangspunktet innebar. Men dette kan ikke føre til ansvar for Arbeidstilsynet eller Oljedirektoratet så lenge de gjorde det som med rimelighet kunne ventes av dem ved utførelsen av sitt tilsyn. På bakgrunn av enkelte av anførselene tilføyes for fullstendighets skyld at det ikke foreligger grunnlag for organansvar i saken.
- (125) Avslutningsvis behandler jeg om staten er ansvarlig for *testdykk* som ble gjennomført ved NUI, senere NUTEC utenfor Bergen. Dette har betydning for to av de ankende parter. Angus Gunnar Kleppe var med på et Statpipe-dykk som ble påbegynt 31. januar 1983, varte i 17 dager, og gikk ned til 350 meters dybde. Magn Håkon Muledal deltok på OTS III-dykket, som strakk seg over 27 dager fra 6. november 1986. Dypeste dykk var 360 meter.
- (126) Utgangspunktet er her at testdykkene ble foretatt ved et forskningsinstitutt som var et selvstendig rettssubjekt, forskjellig fra staten. I 1983 var instituttet organisert som en stiftelse, mens det i 1986 var et aksjeselskap. Et erstatningskrav må derfor nå rettes mot NUTEC. Videre var staten ikke oppdragsgiver for verifiseringsdykkene, som ble initiert og finansiert hovedsakelig av oljeselskapene. De ankende parters anførsel om at slike dykk var i statens interesse fordi de bidro til at det kunne foretas arbeid på store dyp – bl.a. legging av rørledninger – og til oljeproduksjon, kan ikke føre til ansvar for staten.
- (127) Et slikt ansvar for testdykkene må etter dette eventuelt begrunnes i det offentlige tilsynsansvar. Dykking ved NUTEC fant sted i kammerkompleks på land. Arbeidstilsynet hadde ansvar for å håndheve regelverket om innaskjærs dykking, men på grunn av sin erfaring med dykkforskriftene av 1978 spilte Oljedirektoratet en nøkkelrolle som rådgiver. I den periode testdykkene i denne sak fant sted, gav Arbeidstilsynet bare samtykke til testdykk – etter direktoratets rådgivende vurdering – når det forelå uttalelse fra en forskningsetisk komité og en medisinsk faglig bedømmelse fra Rådgivende utvalg for dykkervirksomhet ved NUTEC. Også Helsedirektørens rådgivende utvalg for dykkemedisin spilte en viss rolle.

- (128) Testdykkene reiste kompliserte medisinske og dykketekniske spørsmål. Før godkjenning ble gitt, innhentet Arbeidstilsynet uttalelse fra sakkyndige organer. Godkjenning ble gitt i lys av datidens kunnskap. Dokumentasjonen for Høyesterett viser at Oljedirektoratet gikk grundig inn i underlagsmaterialet før dykk ble godkjent. Den forskningsetiske komité var pålagt å behandle slike saker i lys av Helsinki-deklarasjonen, som jeg kommer tilbake til. Komiteen behandlet hvert dykk i flere møter og innhentet tilleggsopplysninger før uttalelse ble avgitt. Testdykk ble åpenbart ikke ansett som kurant, men undergitt en grundig vurdering. Det fremgår ellers at det ved hvert dykk ble gitt informasjon på forhånd, bl.a. om at det var basert på frivillighet, og at dykkeren kunne trekke seg. Det var overvåket av leger.
- (129) På denne bakgrunn kan jeg ikke finne grunnlag for at Arbeidstilsynet handlet uaktsomt ved godkjenning av eller tilsyn med testdykkene. I den utstrekning avtalte prosedyrer ble fraveket under eller umiddelbart etter enkelte individuelle dykk, må et eventuelt erstatningskrav rettes mot de selskaper eller institusjoner som gjennomførte dykket, ikke mot statens tilsynsmyndigheter.
- (130) *Ansvar på grunnlag av menneskerettighetene*
Jeg vil til slutt se på de ankende parters anførsler om at det foreligger brudd på menneskerettighetskonvensjonene, og at dette gir dem rett til erstatning. Dette gjøres dels gjeldende som en del av uaktsomhetsansvaret, dels som et selvstendig ansvarsgrunnlag.
- (131) Det er for det første vist til EMK artikkel 2 og SP artikkel 6 om retten til liv. Med støtte i rettspraksis fra Den europeiske menneskerettighetsdomstol (EMD) gjør dykkerne gjeldende at staten ikke har oppfylt sin plikt til å sikre denne rettigheten, siden retten til liv var truet.
- (132) Det er på det rene at EMK artikkel 2 ikke bare kan anvendes når liv er gått tapt, men etter omstendighetene også når det foreligger trussel mot den fysiske integritet, jf. bl.a. dom 20. mars 2008 i saken Budayeva mfl. mot Russland avsnitt 146 og Peer Lorenzen mfl., Den Europæiske Menneskerettighedskonvention med kommentarer (2003) side 83–84. Videre krever bestemmelsen både at staten skal avholde seg fra å gripe inn i rettigheten, og at den skal treffe egnede tiltak for å sikre den. Ifølge EMD innebærer denne sikringsplikten først og fremst en plikt til å vedta lovgivning og opprette en ordning ("administrative framework") som tar sikte på å gi effektiv beskyttelse mot trusler mot livet. Dette gjelder enhver aktivitet, offentlig eller ikke, hvor retten til livet kan være utsatt ("at stake"). Plikten omfatter "industrial risks" og "dangerous activities", jf. f.eks. Budayeva-saken avsnitt 128–131, som gjaldt et jordskred. Der er det også vist til dom 19. februar 1998 i saken Guerra mfl. mot Italia (giftutslipp), dom 9. juni 1998 i saken L.C.B mot Storbritannia (helsefare ved atomsprenning) og dom 30. november 2004 i saken Öneriyildiz mot Tyrkia (metaneksplosjon på avfallsplass).
- (133) Ingen av disse sakene gjaldt trussel mot livet som følge av yrkesmessig risiko. Om dette foreligger det såvidt sees ingen dommer fra EMD, men dens uttalelser er så generelt formulert at jeg ikke ser bort fra at domstolen i alle fall i noen grad vil anvende artikkel 2 på slike forhold. Det er ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette, idet jeg under enhver omstendighet finner at bestemmelsen ikke er overtrådt i denne sak.

- (134) Det følger av EMDs praksis at dersom det foreligger en reell og overhengende ("real and immediate") fare for livet, og denne fare er eller burde være kjent for myndighetene, kan staten etter omstendighetene også ha plikt til å iverksette spesielle tiltak. Ved vurderingen av hvilke tiltak som bør treffes, har staten i prinsippet et skjønnsmessig spillerom. Den kan ikke pålegges en umulig eller uforholdsmessig byrde, idet den må treffe valg i lys av prioriteringer og ressurser, jf. avsnitt 134 og 135 i Budayeva-dommen, samt avsnitt 38 i L.C.B.-dommen og avsnitt 100–101 i Öneriyildiz-dommen.
- (135) Når disse prinsippene anvendes i denne sak, er situasjonen at staten i medhold av lov hadde vedtatt et omfattende forskriftsverk om dykkevirksomheten. Det var opprettet en administrativ ordning hvor Arbeidstilsynet og senere Oljedirektoratet førte tilsyn. Videre var det bevilget penger til deres virksomhet ut fra en prioritering i lys av tilgjengelige ressurser. Som nevnt tidligere er det ikke noe som tyder på at tilsynsmyndighetene forholdt seg passive når de fikk kjennskap til at det forelå en overtredelse av forskriftene som skapte risiko. Som også nevnt ble vedtakene truffet ut fra den kunnskap som forelå på den tid. Etter dette kan jeg ikke se at det foreligger noen krenkelse av artikkel 2. Jeg tilføyer at SP artikkel 6 ikke kan føre til noe annet resultat.
- (136) De ankende parter gjør videre gjeldende at EMK artikkel 8 og SP artikkel 17 om beskyttelse av privatliv og hjem gir rett til effektiv beskyttelse av fysisk integritet og helse, og at dette også må gjelde yrkesmessige forhold.
- (137) Til støtte for sitt syn har de ankende parter vist til tallrike dommer fra EMD om krenkelse av artikkel 8 fordi myndighetene hadde foretatt ransakning og beslag på klagerens forretningssted, f.eks. advokatkontor. Denne praksis viser at begrepene "privatliv" og "hjem" omfatter "certain professional or business activities", jf. f.eks. dom 16. desember 1992 i saken Niemietz mot Tyskland. Saksforholdet i disse dommene ligger imidlertid fjernt fra vår sak, og de gir derfor liten veiledning i forhold til personskade som er oppstått i yrkesmessig sammenheng. Heller ikke FNs menneskerettighetskomité's generelle kommentar 16 om SP artikkel 17 klargjør dette.
- (138) Partene har også trukket inn dommer om helserisiko som følge av forurensning. Men her er hovedsynspunktet at artikkel 8 kommer til anvendelse fordi privatliv og familieliv hovedsakelig utøves i hjemmet, jf. f.eks. EMDs dom 2. november 2006 i saken Giacomelli mot Italia, som gjaldt støy og utslipp fra et anlegg for behandling av spesialavfall. Under henvisning til tidligere praksis uttales det bl.a. (avsnitt 76):
- "Article 8 of the Convention protects the individual's right to respect for his private and family life, his home and his correspondence. A home will usually be the place, the physically defined area, where private and family life develops. The individual has a right to respect for his home, meaning not just the right to the actual physical area, but also to the quiet enjoyment of that area. Breaches of the right to respect for the home are not confined to concrete or physical breaches, such as unauthorised entry into a person's home, but also include those that are not concrete or physical, such as noise, emissions, smells or other forms of interference. A serious breach may result in the breach of a person's right to respect for his home if it prevents him from enjoying the amenities of his home."**
- (139) Heller ikke EMDs praksis om helseskade som følge av forurensning er dermed umiddelbart sammenlignbar med vår sak.

- (140) Av den praksis partene har lagt vekt på, er det kun saken Roche mot Storbritannia som gjelder mulige skader i forbindelse med yrkesutøvelse. Klageren tjenestegjorde i den britiske hær og sa seg i en periode villig til å delta i forsøk med senneps- og nervegass. Senere gjorde han gjeldende at dette hadde ført til at han fikk skader, og krevde innsyn i saksdokumentene. I dom 19. oktober 2005 fant EMD at retten til privatliv kom til anvendelse, og at hans innsynsrett etter artikkel 8 var krenket (avsnitt 155–169).
- (141) Denne dommen gir holdepunkter for at testdykkene faller inn under artikkel 8. Men det foreligger ingen praksis som viser at risikofylt dykking generelt gjør det. Etter mitt syn er det imidlertid ikke nødvendig å ta standpunkt til dette spørsmålet, idet den sikringsplikt som måtte følge av artikkel 8 under enhver omstendighet er oppfylt. Jeg viser her til drøftelsen foran om artikkel 2.
- (142) Også EMK artikkel 3 og SP artikkel 7 om umenneskelig og nedverdiggende behandling er påberopt. Det kan åpenbart ikke bli tale om å statuere krenkelse av disse bestemmelsene under henvisning til forholdene under dykking generelt, som anført av Vilnes.
- (143) Hva angår testdykkene ved NUTEC, som Kleppe og Muledal deltok i, bemerkes:
- (144) SP artikkel 7 siste punktum fastslår at ingen må, uten sitt frie samtykke, utsettes for medisinske eller vitenskapelige eksperimenter. En tilsvarende beskyttelse følger trolig også av EMK artikkel 3. I dette tilfelle er det klart at dykkerne ble informert om testdykkene på forhånd. Det var utarbeidet en skriftlig veiledning. Intet tyder på at disse dykkene forløp annerledes enn forutsatt.
- (145) Testdykkene var klarert i forhold til Helsinki-deklarasjonen, utarbeidet av Verdens legeforening i 1964. Denne fremgangsmåten var i samsvar med NUTECs praksis og Sosialdepartementets retningslinjer 8. juni 1984 om mandat for regionale komiteer for medisinsk forskningsetikk. Der var det uttrykkelig fastsatt at veiledning skulle søkes i internasjonalt vedtatte deklarasjoner, bl.a. Helsinki-deklarasjonen. Som nevnt foran gikk komiteens medlemmer grundig inn i saken. Det er ingen holdepunkter for at de senskader Kleppe og Muledal har pådratt seg kan tilbakeføres til disse testdykkene. Forsøkene ble foretatt på grunnlag av den kunnskap som den gang forelå. Opplysningene i saken viser ellers at det på den tid var blitt gjennomført til dels langt dypere dykk i USA, England, Frankrike og Sveits.
- (146) Etter dette kan jeg ikke se at testdykkene var i strid med EMK artikkel 3 eller artikkel 8, og heller ikke med SP artikkel 7.
- (147) Vilnes har ellers gjort gjeldende at diskrimineringsforbudet i EMK artikkel 14 og SP artikkel 2 er overtrådt, siden beskyttelsesnivået var lavere for dykking i oljevirksomheten enn andre deler av arbeidslivet. Til dette bemerkes at disse bestemmelser bare gjelder usaklig forskjellsbehandling i forhold til rettigheter som er beskyttet av konvensjonen. Anførselen er av generell art, og det er ikke nærmere angitt hvilke rettigheter Vilnes – eventuelt også andre dykkere – er avskåret fra å nyte godt av. I den utstrekning det siktes til at dykkerne i en periode ikke falt inn under arbeidsmiljøloven, kan dette ikke føre frem.

- (148) På bakgrunn av at det ikke foreligger krenkelse av noen konvensjonsbestemmelse, er det ikke nødvendig å gå inn på om – og i tilfelle i hvilken utstrekning – dette ville gi dykkerne et krav på erstatning.
- (149) Etter dette må ankene forkastes. De ankende parter er innvilget fri sakførsel, og staten har ikke nedlagt påstand om saksomkostninger.
- (150) Jeg stemmer for denne

D O M :

Ankene forkastes.

- (151) Dommer **Endresen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (152) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (153) Dommer **Øie:** Likeså.
- (154) Dommer **Gjølstad:** Likeså.
- (155) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Ankene forkastes.

Riktig utskrift bekreftes: